

До питання про розвиток тваринництва на українських землях XVII-XVIII ст.
Литвиненко А.Т., студ. I курсу БТФ, спец ТВПТ
Науковий керівник: доцент Рожкова Л.І

Заселення Слобідської України розпочалося у першій половині XVII ст., але масового характеру набрало в 50-х роках, коли переселенці із Західної та Правобережної України заснували слободи та сформували 5 полків - Сумський, Охтирський, Острогозький, Ізюмський, Харківський. Велика кількість вільних земель сприяла розвитку не лише землеробства, але й тваринництва. Перші слобожане - переселенці, привели багато рогатої худоби. Вони привели з собою багато коней, волів, корів, овець, кіз і свиней. І острогощане, і охтирчане привели в середньому по 8-9 голів на сімейство. Серед худоби переважали вівці та свині. Історичні джерела свідчать: з Чугуєва на Харківщині в 1641 р. повтікали деякі українські переселенці за литовський рубіж й після них залишилася худоба; після сотника Розсохи залишилося 4 великих робочих вола та 4 менших, 4 корови та телиця, 4 телят, 16 великих та малих свиней. Розвиток скотарства знайшов відображення у джерелах про татарські напади на Україну. В 1680 р. татари забрали з Слобожанщини 11299 голів «товару». Зазначимо, що «товаром» у XVII-XVIII ст. називали велику рогату худобу або вичинену волячу шкуру. У 1691 р. було узятو 358 коней, 2272 вола і корови, 2272 вівці і кози. У своїх невеликих, але зате частих наїздах татари одганяли гурти худоби товару; так було, коли вони підходили під слободи Дворічну, Валуйки, Савинці, Перекоп. Часом козаки розбивали татар, одбивали од них пограбовані гурти товару, але не завжди їм щастило. Розвиток вівчарства пожвавив торгівлю в Слобожанщині вовною. Вовну з овець, як свідчить Дмитро Багалій, знімали тільки один раз навесні, бо і взимку виганяли їх на пашу, через те вона була тверда та жорстка, зате вівці були вгодовані, бо ягнята довго ссали своїх маток. У початку XIX ст. скотарство стало занепадати і тільки зберегло своє значення в Ізюмському, Куп'янському, Вовчанському та Зміївському повітах. Шльонських та шпанських овець було небагато. Невигідно для українського вівчарства було те, що Слобожанщина граничила з Новоросійським краєм, де було безмірно більше степових земель, ніж у Слобожанщини. У багатьох поміщиків були кінські заводи, що приносили значні прибутки.

Але найбільше конярство було розвинене у степах Запоріжжя, покритих у літній час високою, соковитою та густою травою, що сприяло промислу цього роду. Як казали у ті часи: "Там сіна по коліна, свіжого пойла по стойло". Безперечно, що найбільше запорожці розводили коней; таким вже було заняття запорізького козака: він тільки тоді і був козаком, коли мав коня; без коня він і не "лицар"; тільки на коні верхи з "ратищем" в руці він і був страшним ворогом - татарам, туркам і полякам. Для запорізького козака кінь був вірним другом, нерозлучним товаришем, милим братом козака: "Бідного сироти, чорна бурка - його сват, шабля й люлька - вся Батьківщина, сивий коник - його брат". Козак звертається до свого коня не як до безсловесної тварини, а як до розумного створіння, у всьому рівному з людиною; він просить його "розбити козацьку тугу по темному лузі", винести його з тяжкої неволі, розділити його радість у перемозі над ворогом; він ділиться з ним серцевими таємницями, заповідає йому, при своїй кончині у дикому степу, передати звісточку дорогим товаришам і близьким родичам у славної Січі і далекій Україні; він піклується про нього, як про найдорожче для себе створіння і у випадку хвороби коня, пропонує йому і святкове вбрання своє і скарби, приховані в землі, і "ясну зброю", щоб тільки кінь підняв свою голову, розпустив по вітру широкі гриву та знову понісся з козаком "шляхом, балками, ярами, непрохідним байраком". Наскільки можна судити за описами, що дійшли до нас, і знайденими в козацьких могилах скелетами, запорізькі коні були невеликого зросту, на вигляд непоказні, з маленькими округлими копитами, проте, за свідченням очевидців, всі вони відрізнялися незвичайною будовою, силою, твердістю на ногах, витривалістю під час тривалих походів, нерозбірливістю в кормі, чудовою спокійною вдачею і дивовижною тямущістю: вони впізнавали своїх господарів за покликом і на свист їх з далеких місць степу з'являлися. "Крикне, бувало, запорожець на коня" повзи ", то він протягне передні ноги вперед, а задні, і повзе, а як відчує, що козак вже на спині, тоді піднімається гайда; а як сидить запорожець на коні, то управляє ним ногами: куди хоче, туди й поверне ". Швидкість їзди запорізьких коней дає привід малоросійським літописцям називати їх "вітроногими кіньми"; проскакати без відпочинку якихось небудь тридцять верств, не бачити ніякого корму протягом цілого дня, для запорізьких коней справа звичайна.

Серед інших галузей, що набули значного розвитку, слід відзначити бджільництво. Як свідчать джерела, засновники Сум займалися бортницьким промислом. У 60-х роках XVII ст. воєвода Сухотін у селі Бабаях створив пасіку, під новозбудованою Суджою було у 1665 р. 9 пасік, на р. Пслі - 10 пасік; є спогади про пасіки у лісах. У Чугуєві були царські пасіки. Вони мали 60, 100, 150 вуликів і дуже цінувалися. Держали вулики з бджолами й поміщики: у 1722 р. в маєтності генерала Дашкова було 70 вуликів, у Шидловського - 30, Крапоткіна - 150, Дуніна - 60. У липових лісах поблизу Мерефи були збудовані пасіки. Як показав перепис 1722 р., у селянських та поміщицьких садибах Полтавщини нараховувалося близько 3 мільйонів бджолиних сімей. Мед та віск знаходили збут як в Україні, так і за кордоном.